

Complexnummer: 521490

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Complex Dorpsstraat

Aantal complexonderdelen

3

Monumentnummers van complexonderdelen

521491, 521492, 526070

Woonplaats

Wagenberg

Gemeente

Drimmelen

Provincie

Noord-Brabant

Locatie van het hoofdoject

Dorpsstraat 58, 4845 CG te Wagenberg

Complexomschrijving

Inleiding.

Aan de Dorpsstraat te Wagenberg gelegen complex, bestaande uit een PASTORIE van de Heilige Gummarus parochie (1), een aangrenzende r.-k. PAROCHIEKERK met belendend sierHEKwerk (2) en een KRUIS op de achterliggende begraafplaats (3).

In opdracht van het rooms-katholieke kerkbestuur van de parochie van de Heilige Gummarus bouwde architect P. Soffers onder bouwpastoor W. Oomen in 1856 de pastorie naast een eenvoudige kerk uit het einde van de achttiende eeuw. Door de bevolkingstoename in de tweede helft van de negentiende eeuw werd deze kerk al snel te klein waarna in 1903-1904 onder bouwpastoor A.C. Mijnen besloten werd tot de bouw van de huidige, door architect P.J. van Genk uit Leur ontworpen kerk. De kerkinventaris is afkomstig uit diverse kunstateliers in met name Brabant en Limburg. Het kruis op de begraafplaats dateert uit 1867 en is waarschijnlijk afkomstig uit het atelier van G. Klep-de Bruijn te Breda.

Omschrijving.

Het complex strekt zich van het noordoosten naar het zuidwesten uit langs de veelal lintbebouwde Dorpsstraat in het centrum van Wagenberg in een overigens vrij open gebleven landelijke omgeving. De in het noordoosten gesitueerde pastorie ligt met de langsgewel in de rooilijn van de Dorpsstraat en stond oorspronkelijk geheel vrij. Ten zuidwesten van de pastorie bevindt zich de parochiekerk waarvan de toren achter de rooilijn gelegen is. Kerk en pastorie zijn door middel van enkele latere uitbreidingen met elkaar verbonden. Ter linker zijde van de kerk bevindt zich de tuin van de pastorie, ter rechter zijde geeft een smal inrijpad, afgesloten

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

met een siersmeedijzeren hekwerk, toegang tot de ten zuidwesten van de kerk gesitueerde begraafplaats.

Waardering.

Het complex, bestaande uit een pastorie, parochiekerk met hek en kruis, is van algemeen belang. Het complex heeft cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling en emancipatie van het rooms-katholicisme in de tweede helft van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw wat betreft bestemming en verschijningsvorm. Verder vanwege het belang van de samenstellende onderdelen voor de ontwikkeling van de diverse typologieën. Het complex heeft architectuur- en kunsthistorische waarden vanwege de in het complex vervatte ontwikkelingsgeschiedenis, vanwege de plaats van de onderdelen binnen de oeuvres van de architecten, vanwege de esthetische kwaliteiten van de architectonische ontwerpen, vanwege het verfijnde materiaalgebruik en de rijke ornamentiek in met name de kerktoren en het kerkinterieur met inventaris. Het complex heeft ensemblewaarden als onderdeel van de historische bebouwing aan de Dorpsstraat en verder als beeldbepalend en markant element in een overigens vrij open, landelijke omgeving. Het complex is van belang vanwege de gaafheid van de architectonische hoofdvormen en grote delen van de interieurs met inventaris en is als zodanig zeldzaam. Verder wegens de hoogwaardige kwaliteit van de samenstellende onderdelen, bestaande uit de pastorie, de kerk met sierhekwerk en een monumentaal kruis op de begraafplaats.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 521491

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	21 mei 2002
Kadaster deel/nr	82833/111

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Wagenberg	Drimmelen	Noord-Brabant

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Wagenberg	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Terheijden	D			3644

*Omschrijving***

Inleiding.

De in het noordoosten gesitueerde PASTORIE ligt met de langsegevel in de rooilijn van de Dorpsstraat. Door bouwpastoor Oomen (zie gevelsteen rechts van de voordeur) werd op 23 juni 1856 de eerste steen gelegd voor de pastorie, gerealiseerd naar een ontwerp van architect P. Soffers uit Breda in een stijl die elementen vertoont van het Eclecticisme. Ten tijde van de bouw van de kerk werd de pastorie via een aanbouw (in gebruik als garage) met de kerk verbonden. In latere jaren volgden enkele uitbreidingen aan de achterzijde. De pastorie is aan het einde van de jaren zeventig van de twintigste eeuw gerestaureerd.

Omschrijving.

Het gedeeltelijk onderkelderde bakstenen pand beslaat een rechthoekige plattegrond en telt twee bouwlagen en een kapverdieping onder een met gotische pannen gedekt zadeldak. Eenvoudige bakstenen schoorstenen op de nokeinden en geprofileerde overstekende goot aan de dakvoet. De voorgevel is opgetrokken uit met geknipte voeg in kruisverband gemetselde handvorm baksteen. Zij- en achtergevels zijn opgetrokken in IJsselsteen, de rechter gevel tevens gecementeerd. Symmetrische voorgevel van vijf traveeën. Onderlangs de gevel loopt een gecementeerde plint, de bovenzijde wordt afgesloten met een entablement. Vensters onder strekken en met hardstenen lekdorpels. Achtruits schuifvensters op de begane grond en zesruiters op de verdieping, alle voorzien van bovenlichten met gekleurd glas-in-lood. Entree in de centrale travee met aedricula-achtige omlijsting, bestaande uit zijpilasters en een kroonlijst op consoles. Dubbele deur in Art Déco-stijl met bovenlicht voorzien van facetgeslepen glas. De zijgevels hebben op de kapverdieping halve-maanvensters met gietijzeren suikerbroodroeden. Verder een kruisvenster en zesruiters als voornoemd. De gevelopeningen in de symmetrische, drie traveeën brede achtergevel zijn deels gewijzigd in verband met eenlaags uitbreidingen onder plat uit het begin van de twintigste eeuw. Het betreft een serre-uitbouw met ranke schoorsteen en een keukenuitbouw annex uitbouw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

van de achteringang met bovengelegen balkon afgezet met een bakstenen balustrade. Gevelopeningen onder lateien. Achteruitgang met dubbele paneeldeur voorzien van facetgeslepen glas en siertraliewerk en met bovenlicht voorzien van gekleurd glas-in-lood. Ook de bovenlichten in de serre zijn voorzien van glas-in-lood. Het verbindingsstuk tussen pastorie en kerk telt één bouwlaag onder plat en heeft deels nog licht getoogde gevelopeningen op hardstenen (lek-)dorpels, waarin meerruits vensters met vouwblinden aan de binnenzijde en bovenlichten voorzien van gekleurd glas-in-lood en een opgeklampte deur met gedeeld bovenlicht voorzien van diefijzers. De indeling van het rond de jaren dertig van de twintigste eeuw gemoderniseerde interieur is herkenbaar bewaard gebleven. Centraal gelegen lange middengang naar het achtererf met ter linker zijde een kamer-en-suite en aangebouwde serre, en ter rechter zijde een voorkamer, de trap naar de vergelijkbaar ingedeelde verdieping, en een keuken met kelder.

Van het interieur zijn onder meer vermeldenswaard: de kelder met grote toog, rode plavuizen en voorraadvakken; de gang met dubbel tochtportaal voorzien van glas-in-loodvensters, marmeren vloertegels en gestuct lijstwerk op de plafonds; diverse vertrekken met deuren voorzien van geprofileerd lijstwerk en verscheidene marmeren schouwen, deels met sjabloonbeschildering. In de kamer-en-suite en serre openslaande deuren en schuifdeuren met glas-in-loodvensters waarin gebrandschilderde voorstellingen van de H. Gummarus, de H. Antonius en de symbolen van de vier evangelisten, ontworpen in het atelier van de gebroeders Wuisman te Breda.

Waardering.

De pastorie is van algemeen belang. Het object heeft cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling en emancipatie van het rooms-katholicisme in de tweede helft van de negentiende eeuw wat betreft bestemming en verschijningsvorm. Verder vanwege het belang voor de typologische ontwikkeling van pastorieën. Het object heeft architectuurhistorische waarden daar het als vroeg werk van belang is voor het oeuvre van architect Soffers. Verder vanwege de esthetische kwaliteiten van het architectonische ontwerp en de bewaard gebleven elementen van het interieur. Het object heeft ensemblewaarden als markant onderdeel van een historisch gegroeid religieus ensemble aan de Dorpsstraat en vanwege de ruimtelijke relatie met de dorpse architectuur in de omgeving door de uiterlijke verschijningsvorm en de ligging op de historische rooilijn. Het object is van belang vanwege de herkenbaar bewaard gebleven hoofdvorm en diverse gaaf bewaard gebleven elementen uit het interieur.

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Subcategorie

Kerkelijke dienstwoning

Functie

Pastorie(F)

Monumentnummer*: 521492

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	21 mei 2002
Kadaster deel/nr	82833/127

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Wagenberg		Drimmelen		Noord-Brabant			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Dorpsstraat	56			4845 CG	Wagenberg		
Dorpsstraat	58			4845 CG	Wagenberg		
Kadastrale gemeente*		Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel	
Terheijden		D				3645	

Omschrijving**

Inleiding.

Ten zuidwesten van de pastorie bevindt zich de r.-k. PAROCHIEKERK waarvan de toren enigszins achter de rooilijn van de Dorpsstraat gelegen is. Kerk en pastorie zijn door middel van enkele latere aanbouwen met elkaar verbonden. Ter linker zijde van de kerk bevindt zich de tuin van de pastorie, ter rechter zijde geeft een smal inrijpad, afgesloten met een siersmeedijzeren HEK, toegang tot de ten zuidwesten van de kerk gesitueerde begraafplaats. Onder bouwpastoor A.C. Mijnen werd de kerk in 1903-04 gebouwd naar een ontwerp van architect P.J. van Genk in Neo-Gotische stijl. Van 1983 tot 1987 is de kerk gerestaureerd.

Omschrijving.

Driebeukige, op het zuidoosten gerichte, kruiskerk van het basilicale type met toren en dakruiter onder zadel-, lessenaar- en (omlopende) tentdaken, gedekt met leien in Maasdekking. Dakruiter evenals nokeinde priesterkoor bekroond met smeedijzeren kruis, nokeinden transepten met natuurstenen kruisbloemen. In de dakschilden diverse decoratieve dakkapellen onder aankappende zadeldaken met kruisbloembekroning op het nokeinde. Het betreft een baksteenbouw met rijke toepassing van natuursteen, bestaande uit een schip van zeven traveeën met aansluitende toren, een transept van één travee en een koor van drie traveeën met 7/12 sluiting. Het transept heeft aan de koorzijde twee ondiepe kapellen onder plat (Mariakapel en Barbarakapel), in de oksel van deze kapellen en het priesterkoor liggen twee aansluitende eenlaags uitbouwen onder zadeldaken (sacristie en bij-sacristie) met siervaasbekroning op het nokeinde, en aan weerszijden van de toren liggen twee naar de Dorpsstraat toe tweezijdig gesloten kapellen (doopkapel en Antoniusfabriek) onder omlopende tentdakjes, bekroond met smeedijzeren kruisbloemen. In de kopgevels van de transepten licht uitgebouwde biechnissen onder wimbergen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De opmerkelijk lange, slanke toren is 67 meter hoog en verhoudt zich tot het schip met koor als 1:1. De toren telt vier geledingen met haakse, zich verjongende steunberen en een zeer slanke naaldspits met geknikte voet. Met name in de bovenste geleding veel speklaagversieringen. Tegen de noordzijde een pentagonale traptoren met naaldspits, eveneens met geknikte voet. De eerste geleding heeft een hoofdportaal voorzien van archivoltten op gekoppelde zuilen en een dubbele houten entree deur met sierlijk smeedijzeren beslagwerk en een zijportaal. Beide portalen onder met natuurstenen kruisbloemen bekroonde wimbergen. In de tweede geleding een roosvenster als bekroning van een venster met twee gekoppelde lancetten. In de derde geleding drie aan drie zijden omlopende horizontale reeksen smalle nissen met detaillering in natuursteen. De steunberen gaan ter hoogte van de klokkengeleding over in lisenen die gekoppelde, en met natuurstenen spitsbogen bekroonde galmgaten omsluiten die in de toppen boven de wijzerplaten worden afgesloten met overkragende wimbergen met kruisbloemen. Licht overkragende hoektorentjes waarop naaldspitsjes met geknikte voet en bekroond met smeedijzeren kruisbloemen. Slanke, octogonale naaldspits met in de dakschilden diverse decoratieve dakkapellen en bekroond met een vergulde koperen bol, een smeedijzeren kruis en een vergulde koperen windvaan.

Bij de rest van de kerk wordt natuursteen minder uitbundig toegepast en voornamelijk gebruikt als afdeklaag op topgevels, op versnijdingen van steunberen, voor lekdorpels, sluitstenen en roosvensters. In de lichtbeuk van het schip bevinden zich spitsboognissen waarin tripletvensters, in de zijbeuken lancetvensters, in de kopgevels van de transeptarmen een spitsbogige nis waarin een roosvenster als bekroning van vier gekoppelde lancetten, en in het priesterkoor hooggeplaatste lancetvensters. Inwendig toont de kerk in materiaal een afwisseling tussen baksteen in schoon metselwerk, natuursteen en gepleisterde muurvlakken met (sinds de restauratie van 1983-87) grotendeels gereconstrueerde polychromie waarbij decoratief sjabloneerwerk, schijnvoegen en profielaccentuering uitbundig toegepast worden. In de diverse kapellen bovendien siermetselwerk en speklagen in divers gekleurde baksteen, gesjabloneerde pseudo-gordijnen, polychrome cementtegels en siersmeedijzeren hekwerken. De driedelige opstand in schip en transept wordt versterkt door natuurstenen horizontale lijsten, deels met floraal beitelwerk. De lichtbeuktripletten, het ondergelegen blinde triforium en de afgeplatte scheibogen rusten op gepolijste roodmarmere zuilen met koolbladkapitelen. Schepen, transept en koor zijn overwelfd met natuurstenen (kruis-)ribgewelven en gordelbogen, in de viering rustend op bundelpijlers en in het koor en de zijbeuken op tegen afgeplatte muurpijlers geplaatste collonetten, deels met halfkapitelen. De Maria- en Barbarakapel bevinden zich in spitsbogige bakstenen nissen. In het koor bevinden zich onder de hooggeplaatste lancetvensters ondiepe nissen. Zwart-grijze kunststenen vloertegels, in het koor vernieuwd. Aan de torenzijde van het middenschip drie entree deuren onder spitsbogen met gepleisterde boogvelden en op de verdieping een zangertribune met houten, decoratief gesneden balustrade. Diverse kerkdeuren aan de binnenzijde afgewerkt met timmerwerk in visgraatmotief. De kerk bezit een vrij compleet en gaaf bewaard gebleven neogotisch interieur en inventaris. Vermeldenswaard zijn onder andere: gepolychromeerde en uit diverse materialen opgebouwde altaren (voormalige Hoogaltaar, Barbara-altaar, Maria-altaar) en communiebanken (alle van Jan Custers uit Stratum, 1904); het St. Antoniusaltaar (mogelijk J. Custers, circa 1900); het orgel (P.J. Adema uit Amsterdam, 1882); 13 op doek geschilderde figuren in de nissen van het priesterkoor (Gebr. Windhausen uit Roermond, 1908); geschilderde kruiswegstaties (Gebr. Windhausen, 1910); een devotie-altaar van Onze Lieve Vrouw (W. Kloosterman uit Tilburg en J. de Wit uit Hilversum, 1938); een octogonale doopvont met kap en hijskraan (Rademaker uit Geleen, 1907); een zilveren Godslamp (Esser uit Weert, 1911); originele biechtstoelen en kerkbanken met gotische detaillering (1904 en 1916); een groot triomfkruis met Christus in mandorla (Braam uit Made, 1910); een kruisbeeld met houten Christuscorpus (mogelijk 1844); diverse solitaire beelden, o.a.: de H. Theresia van Lisieux (gips, 20ste-eeuws), de H. Familie (hout, 1914), St. Jozef (hout, mog. atelier Stolzenberg te Roermond, 19de-eeuws), de H. Gummarus (hout, Stolzenberg, 1889), de H. Gerardus Majella (hout, J. Custers, 1904), de H. Franciscus (gips, J. Custers, 20ste-eeuws), een H. Hartbeeld (hout, Stolzenberg, 1874), de H. Maria (gips), de H. Anna met Maria (hout, 1914) en de H. Elisabeth (gips); de gebrandschilderde Maria-vensters in het noordtransept (H. Asperlagh uit Voorburg, 1944) en de koorvensters (H. Asperlagh, 1950-51) en een gedenksteen ter

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

nagedachtenis aan de Tweede Wereldoorlog (B. Welten, 1947). Ter rechter zijde van de kerk ligt een smal inrijpad dat leidt naar de achtergelegen begraafplaats. Het pad kan worden afgesloten met een siersmeedijzeren HEK, bestaande uit twee symmetrische vleugels waarin spijlen bekroond met vlammotieven en twee lijsten met gotische drie- en vierpassen.

Waardering.

De kerk met het hekwerk is van algemeen belang. Het object heeft cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling en emancipatie van het rooms-katholicisme in het begin van de twintigste eeuw wat betreft bestemming en verschijningsvorm. Verder vanwege het belang voor de typologische ontwikkeling van dorpskerken. Het object heeft architectuurhistorische waarden. Als representant van een groter formaat dorpskerk en als een laat ontwerp van de architect Van Genk neemt de kerk binnen zijn oeuvre een geheel eigen plaats in. Verder vanwege de esthetische kwaliteiten van het architectonisch ontwerp met verwerking van vroeggotische motieven, het verfijnde materiaalgebruik en de zeer rijke ornamentiek in met name de toren en het gepolychromeerde interieur met inventaris. Het object heeft ensemblewaarden als essentieel onderdeel van een historisch gegroeid religieus ensemble aan de Dorpsstraat. Als beeldbepalend en dominant object in een overigens vrij open landschap geeft de kerk uitdrukking aan het belang dat men rond de eeuwwisseling hechtte aan de kerk in de dorpsamenleving. Het object is van belang vanwege de gaafheid en compleetheid van ex- én interieur met inventaris en om die reden vrij zeldzaam.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel	Kerk
Uitvaartcentra en begraafplaatsen	Begraafplaats en -onderdelen	Kruisbeeld (H)

Monumentnummer*: 526070

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	21 mei 2002
Kadaster deel/nr	82700/176

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Wagenberg	Drimmelen	Noord-Brabant

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Wagenberg	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Terheijden	D			3645

*Omschrijving***

Inleiding.

KRUIS uit 1867, uitgevoerd in Neo-Gotische stijl en mogelijk afkomstig uit het atelier van G. Klep-de Bruijn te Breda. Het bevindt zich vrij centraal op de oorspronkelijk uit 1855 daterende begraafplaats ten zuidwesten van de kerk. Voor het kruis werd in 1868 f 222,83 betaald. Oorspronkelijk maakte het deel uit van een Calvarieberg.

Omschrijving.

Het object bestaat uit een frontaal gietijzeren Latijns kruis op een bolvormige sokkel met afgeplatte bovenzijde. De kruisarmen zijn ingevuld met stijlelementen die geheel aan de Neo-Gotiek zijn ontleend. De ajour bewerkte tracersingen bestaan uit een aaneenschakeling van driepassen, vierpassen en meervoudig gelobde bogen. De kruisarmen eindigen in driepassen en op het snijpunt van de armen een vierpas. De voet van het kruis bestaat uit een rechthoekig tableau waarop van boven naar beneden: een zandloper, gekruiste zeisen en een doodshoofd met gekruiste beenderen, alle attributen van de dood die de kortstondigheid van het leven en het gestadig naderen van het stervensuur symboliseren. Aan weerszijden van het tableau twee voluten. Het kruis staat op een plaat die aan de voor- en achterzijde is afgezet met drie diamantvormige koppen.

Waardering.

Het kruis is van algemeen belang. Het object heeft cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling van de rooms-katholieke grafcultuur aan het begin van de twintigste eeuw. Verder vanwege het belang voor de typologische ontwikkeling van gietijzeren kruisen. Het object bezit kunsthistorische waarden wegens de esthetische kwaliteit van het ontwerp en de detaillering in de voet. Het object heeft tesamen met de overige grafmonumenten op de begraafplaats en de belendende kerk met pastorie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ensemblewaarden als markant onderdeel van een historisch gegroeid religieus ensemble aan de Dorpsstraat te Wagenberg. Het object is gaaf bewaard gebleven.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Kruisbeeld (H)